

درس تفسیر استاد حاج سید مجتبی نورمفیدی

موضوع کلی: سوره بقره
 تاریخ: ۹ آذر ۱۴۰۰
 موضوع جزئی: آیه ۴۱ _ بخش سوم: «و لا تشتروا بآیاتی ثمناً قليلاً» _
 مصادف با: ۲۴ ربیع الثانی ۱۴۴۳
 تجارت انسان در دنیا _ اشتراء مؤمنان، کافران و اهل کتاب
 جلسه: ۲۱

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَصَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ وَاللَّعْنُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ﴾

خلاصه جلسه گذشته

در بخش سوم آیه ۴۱ بعد از توضیحی که پیرامون این بخش دادیم و معنای کلی آیه را بیان کردیم، عرض کردیم در منطق قرآن و در آیات بسیاری از جهات مختلف و زوایای گوناگون به تجارت انسان در این دنیا اشاره شده است. اینکه کارهای انسان در این دنیا تجارتی است که ممکن است سود آور باشد و ممکن است زیان آور باشد. اینکه فروشنده در این دنیا انسان ها هستند. متاعی که در این دنیا از سوی انسان ها مورد تجارت قرار می گیرد، یا خود انسان ها هستند که مهمترین سرمایه انسان است، یا عمرشان، مالشان، دینشان و... که همگی می تواند به عنوان متاعی باشد که انسان عرضه می کند. خریدار این متاع هم یا خداوند است و یا شیطان. ثمن این تجارت یا قلیل است و یا غیر قابل احصاء. اگر شیطان خریدار باشد، ثمن نه تنها قلیل است، بلکه جز رنج، زحمت، خسارت و عذاب چیزی نیست. و اگر خدا خریدار باشد، ثمن جنت، قرب به حق تعالی و نعمت های بی پایان و فراوانی است که خداوند متعال در بهشت به انسان عطا می کند.

اشترای مؤمنان

نکته ای که باقی مانده و در جلسه گذشته اشاره کردیم، این است که تجارت انسان در این دنیا گاهی زیان آور است و گاهی سود آور. تجارت سود آور همان است که در آیه ۱۰ سوره صف به آن اشاره شده: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»^۱ و در واقع فروشندگان این متاع هم اهل ایمان اند.

معلوم می شود گاهی از اوقات این اشتراء توسط مؤمنان صورت می گیرد؛ آنهایی که جان و اموالشان را در راه خدا می دهند، «إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ»^۲ خریدار خداست، منتهی مؤمنان جان و مالشان را در راه خدا هدیه می کنند. حال پاداش این چیست؟ میفرماید: «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ»^۳ یعنی خداوند تبارک و تعالی بالاترین و برترین ثمن هارا به اینها میدهد چون اینها به خدا و رسول خدا ایمان آوردند و جهاد در راه خدا

۱. سوره صف، آیه ۱۰.

۲. سوره توبه، آیه ۱۱.

۳. سوره بقره، آیه ۲۰۷.

کردند آنهم با اموال و جان هایشان. کسی که تمام وجودش را به خدا می‌فروشد، ثمنش هم می‌شود «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ».

پس این اشتراء با این خصوصیات می‌شود سود آورد، دیگر آثار اخروی و جنت هم بماند. جلسه گذشته آن روایت را خواندیم که فرمود: **إِنَّهُ لَيْسَ لَأَنْفُسِهِمْ ثَمَنٌ إِلَّا الْجَنَّةُ.**

اشتراء کافران

گاهی مشرکان فروشنده می‌شوند. مشرکان، بت پرستان و... این‌ها همان کسانی هستند که خداوند درباره آن‌ها می‌فرماید: «وَأُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَى فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ».^۱ یعنی کسانی که ضلالت را با هدایت جابجا کردند، ضلالت را خریدند و هدایت را فروختند. البته تجارت این‌ها زیان آور است و گرفتار خسران اند و ثمن همگی قلیل است. یا در سوره توبه می‌فرماید: «اشْتَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ».^۲ تعبیر به اینکه آیات الهی را فروختند با ثمن قلیل، چون متاع دنیا از نظر خداوند تبارک و تعالی همگی قلیل محسوب می‌شود، ولو اینکه به ظاهر کثیر باشد.

اشتراء اهل کتاب

در قرآن از اشتراء اهل کتاب هم سخن به میان آمده مانند آیه محل بحث: «وَأَمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوْلَ كَافِرٍ بِهِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ».^۳ در مواضع متعدد به تجارتی که اهل کتاب دارند در قرآن اشاره شده است. هم به قلت ثمن در مورد این‌ها اشاره کرده، هم مثنی این‌ها را بیان کرده و هم آن نتیجه‌ای که بر این معامله و تجارت این‌ها مترتب است را بیان کرده. یکی همین است که ذکر شد «وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا». اما در موارد دیگری هم به این اشاره شده که خداوند به شدت به آن‌ها در مورد این تجارت هشدار و بیم و انذار داده: «وَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لَيْشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ».^۴ وای بر این افراد که چیزهایی را از خودشان داخل در کتاب می‌کنند (تحریف می‌کنند) و بعد می‌گویند «هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ». این‌ها کسانی هستند که این کار را می‌کنند تا در مقابل چیزی گیرشان بیاید در حالی که آن ثمن قلیل است. سپس می‌فرماید وای بر آن‌ها بخاطر آن چیزهایی که نوشتند و وای بر آن‌ها بخاطر آن چیزهایی که به واسطه تحریف‌ها کسب می‌کنند. اینکه تحریف کنند کتاب خدا، وای بر آن‌ها. آن‌ها دارند دینشان را می‌فروشند، حق را انکار می‌کنند؛ وای بر آن‌ها بخاطر چیزهایی که کسب می‌کنند. اینجا دلشان خوش است که متاع دنیا که قلیل است نصیبشان شده، اما خداوند می‌فرماید «إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطْنِهِمْ إِلَّا النَّارَ». آن‌هایی که کتمان ما

۱. سوره بقره، آیه ۱۶.

۲. سوره توبه، آیه ۹.

۳. سوره بقره، آیه ۴۱.

۴. سوره بقره، آیه ۷۹.

أَنْزَلَ اللَّهُ مِيقَاتَ الْحَجِّ عَلَيْكَ يَا مُحَمَّدُ، چون خداوند از قبل بشارت پیامبر و قرآن را داده بوده. اینها کتمان می‌کنند. عمده هم برای این است که به متاع ناچیز دنیا برسند. آن‌ها چیزی جز آتش نمی‌خورند، این خیلی عجیب است. می‌خواهد بگوید کتمان کنندگان حقیقت جز آتش نصیبی ندارند، نه اینکه بگوید مثلاً آن‌ها آتش هم می‌خورند، می‌گوید جز آتش نمی‌خورند.

باز در آیه ای دیگر می‌فرماید: «أُولَئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». این‌ها کسانی هستند که جز آتش در بطونشان نیست و چیزی جز آتش نمی‌خورند و خداوند در روز قیامت با آن‌ها سخن نمی‌گوید. عدم سخن گفتن خداوند با این‌ها در روز قیامت، از شدیدترین عذاب‌هایی است که برای این‌ها می‌توان تصویر کرد. این چیزی است که در قیامت آن‌ها حتماً به آن مبتلا خواهند شد.

پس همه انسان‌ها در این دنیا به نوعی در حال تجارتند. بخش مهمی از تبیین رابطه انسان با خدا و دنیا و سرانجام انسان در این دنیا در قالب این تجارت بیان شده که بالاخره انسان همیشه دارد چیزهایی را می‌دهد و در مقابل چیزهایی را می‌گیرد. انسان این‌ها را به کسی می‌دهد و آن چیزها را از او می‌گیرد و به حسب اینکه چه چیزی می‌دهد و چه چیزی می‌گیرد و به چه کسی می‌دهد و از چه کسی می‌گیرد، صور مختلفی در اینجا تصویر می‌شود و تمام سرنوشت، آینده، سعادت و شقاوت انسان، بهره‌مندی او در این دنیا و در آخرت به این بستگی دارد که در این تجارت خانه چه متاعی را عرضه کند و چه چیزی را به دست بیاورد.

این زیباترین، ملموس‌ترین و لطیف‌ترین و عینی‌ترین بیانی است که خداوند متعال می‌خواهد انسان را متوجه کند که همواره در حال تجارتی. لحظه به لحظه عمر تو در حال داد و ستد است. فرصتی که انسان برای کاری می‌گذارد، از آن لحظه که کاری انجام می‌دهد، اینکه برای چه کاری وقت می‌گذارد و ما بآز آن چیست گرفته تا مسائل مهم و بزرگ زندگی انسان مانند عقیده، رفتار، باور و... در حالت تجارت و بده‌بستان است. به هر حال ما باید از این منظر نگاه کنیم که واقعا در این دنیا چه چیزی در لحظه لحظه عمر ما از ما می‌کاهد و یا بر ما می‌افزاید. این اصلاً نگاه معامله‌گرایانه و کاسب‌گرایانه نیست. اگر تعبیر به اشتراء و تجارت می‌شود، این خرید و فروش اعتباری است و مانند خرید و فروش‌های این دنیا نیست. بیع یعنی فروختن و در حقیقت تملیک چیزی به دیگری است؛ اشتراء هم یعنی تملک یک چیز. ما دائماً در حال از دست دادن و به دست آوردن هستیم. باید دید چه چیزی را از دست می‌دهیم و چه چیزی را بدست می‌آوریم و مجموع از دست دادن‌ها و بدست آوردن‌ها است که کارنامه زندگی ما را مشخص می‌کند و وزن شخصیت و اندازه ارزش ما را در پایان زندگی معلوم می‌کند.

«وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ»